

Tánczos Vilmos • UTOLSÓ SZAVAK

Tánczos Vilmos

UTOLSÓ SZAVAK

Egy csíki székely ember halálképe

Bookart, 2026

Támogató a Romániai Magyar Demokrata Szövetség
és a Communitas Alapítvány

A kötetet a szerző fotóival illusztráltuk

ISBN 978-630-6769-06-3

© Tánczos Vilmos, 2026

© Bookart, 2026

Miért írtam meg ezt a könyvet az Elejtett szavak után?

Az *Elejtett szavak* című, 2008-ban megjelent könyvemben édesapám, egy székely parasztember nyelvben kifejeződő világképét, gondolkodásmódját próbáltam megmutatni és megőrizni. A könyvet sokan olvasták. A benne foglaltakkal maga édesapám is egyetértett, „a mi könyvünknek” nevezte. Helyeselte azt, hogy a könyv az emberi lét távlatairól szól, arról, hogy hogyan kell értelmesen, szépen és méltósággal élni.

De aztán 2011-ben megbetegedtem, majd nehéz betegség után 2016 nyarán meghalt. Az egyre bizonyosabbá, megfoghatóbbá váló vég tudatában és a fokozódó testi szenvedések közepette az életem igenlő világképe lassan egészen más, félelmetes perspektívába került. Hogyan lehet a halál árnyékában élni és gondolkodni? Miben lehet még hinni? Mi az, ami még érvényes a régi világképből, és mi az, ami már érvénytelen? Mi az, amit az emberből menthetetlenül elragad a közelgő semmivé levés tudata és a meghalás folyamatával együtt járó fizikai fájdalom? Hogyan történik mindez?

Betegségének öt esztendeje alatt végül mindenét elveszítette, ami hosszú életének korábban keretet és értelmet adott. A halál közeledtével ugyanis a hit,

a bizakodás hasonló módon tűnik el, vész oda fokról fokra, mint ahogy lassan meggyengül, és végül teljesen összeomlik a hajdan életerős és tevékeny élő test, amelynek feladata egykor az állandó munka volt, amelyből minden életöröm származott. A test és a lélek pusztulása együtt, kéz a kézben történik. A múlt nem ad már erőt, ezért már nincs értelme történeteket mondani, a nyelvben nincsen már játék és öröm, a humor, mielőtt végképp kimúlna, sötét öniróniává változik, még a vallás szilárdnak vélt hitigazságai is alulmaradnak, majd nyomtalanul eltűnnek ebben a keserű, értelmetlen, de kikerülhetetlen küzdelemben. Talán a líra az, ami a legtovább ott marad az emberrel, mert a lírában mély fájdalom van.

Erről a küzdelmes öt esztendőről, az élet és a halál erőinek egymásnak feszüléséről próbáltam írni ebben a könyvben. Megtettem, noha a keresztény vallás és a paraszti kultúra arra tanít, hogy az életet meg kell élni, nem pedig beszélni róla. És kiváltképpen nem írni róla. A leghelyesebb az, ha az ember szótlanul teszi azt, amit tennie kell. Ha él, cselekszik, hallgat, és végül, amikor véget érnek a napjai, meghal. Lesznek tehát, akik megkérdezik majd, hogy miért írtam meg ezt a könyvet.

Már édesapám életében készültem erre. Mindvégig tudtam, hogy mi vár rá és mi vár ránk, tudtam, mi lesz mindennek a vége. A halál elragadja őt egy másik, számunkra ismeretlen helyre, és ezzel végleg megsemmisíti itt a földön. Az idő múltával mind kihullunk az emberek emlékeze-

téből. Egy emberre mintegy nyolcvan évig emlékeznek, ennyi idő kell ahhoz, hogy meghaljon mindenki, az utolsó kisgyermek is, aki még ismerte őt. Dacolni akarok az elmúlással, a romboló idővel. Ezért édesapám hosszas betegsége alatt kézzel írt feljegyzéseket készítettem. Sőt olykor hangfelvételeket és fényképeket is. Még a legkritikusabb pillanatokban is. Olyankor is, amikor nem a megörökítésre, hanem magára az életre és a meghalásra kellett teljes erővel odafigyelnem. Úgy érzem, meg is tettem azt, amit lehetett, amit tudtam. Ezért nincs lelkipurdalásom amiatt, hogy közben a múltó pillanat megragadására is gondoltam.

Tudom, hogy ő sem tartaná áruságnak ezt a könyvet, ha még élne. Mert mindig értékelte azt, ha valaki „megörökített” valamit, és mások számára tanulságos emléket hagyott maga után. Már emiatt is úgy gondolom, hogy le kellett írnom azt, ami történt. Mivel meg tudtam tenni, nem tehettem meg azt, hogy nem végzem el a rám szabott feladatot. Édesapám véleménye az volt, hogy ami igaz, az mindenki előtt igaz, és azt fel kell vállalni mindenki előtt. Semmit nem lehet és nem is érdemes véka alá rejteni. Hátha mások tanulnak belőle valamit. De a halál és a meghalás esetében még ez sem egészen bizonyos. Hiába voltam egészen közel az ő meghalásához, lehet, hogy mégsem tudok majd olyat mondani, ami magára a halálra nézve mások számára tanulságos lehet.

Kolozsvár, 2026. január 10.

Ha a halál jó, fogadni kell

A gabonaszemek peregnek, a daráló viszi

2011. december 4., vasárnap

Rossz hír jön Kolozsvárra otthonról, Csíkszentkirályról. Délelőtt a húgom telefonál: édesapánkkal hirtelen valami történt. Tudjuk jól, hogy már régóta gyengélkedik, nem jó a színe sem, de most hirtelen valami még rosszabbra fordult.

Estefelé, naphaladat táján a szokott időben, amikor nap mint nap beszélgetni szoktunk, felhívom apámat. Azt mondja, hogy már két hete sötét a vizelete, mintha vér volna benne, három-négy napja viszket a háta, az arcszíne is megváltozott, és úgy általában nem érzi jól magát. Majd az elmondott pontos diagnózist néhány mondattal tágabb összefüggésben is elhelyezi:

– Valahogy nem tudok semmit lélekből csinálni. Egész ősszel csak motyogtam az udvaron s a kertbe a falevelekkel, gereblyélgettem, de csak azért, hogy ne üljek hejába. Mint amikor valaki valami nagy dologba kimerült, érzek egy nagy-nagy fáradtságot.

Nyugtalanító, amit mond. Noha vasárnap este van, alkalmatlan időpont, de felhívom régi iskolatársamat, aki gasztroenterológus a csíkszeredai megyei kórházban, kitűnő szakember, nagyszerű intellektus. Amikor most elmondom neki a panaszokat, azonnal a sárgulás felől kezd érdeklődni, a többi mintha nem volna annyira fontos számára.

Igen, sárgul! Akkor vigyük be hozzá holnap reggel korán kivizsgálásra. Éhgyomorral, nyugdíjszelvénnel, személyi igazolvánnyal, jelentkezünk az asszisztensénél.

2011. december 5., hétfő

Délelőtt még megtartom az óráimat, de estére autóval Csíkban vagyok én is. Apámat reggel a húgom és édesanyám összecsomagolták, s jókor reggel bevitték már a kórházba az útmutatás szerint. Igen, valóban be van sárgulva, továbbra is viszik a háta, és általában nem érzi jól magát. Most ül a kórházi ágy szélén, ahová beutalták, és a helyzetet értékeli. El kell rendeznie magában ezt a hirtelen jött dolgot. A tegnap még nehezen bár, de ő maga fejte meg mind a két tehenét, és most váratlan módon teljesen megváltozott körülötte minden. Bölcsen, nyugodtan beszél, úgy, ahogy komoly helyzetekben szokott:

– Ebbe az életkorba nem kezd sopánkodni senki. Születtünk, az biztos, s hogy meg kell halni, az es biztos. A siralomházba vagyunk mind. A gabonaszemek peregnek, a daráló viszi. Ha a halál jó, fogadni kell. Az én koromba, ha meghal valaki, azt mondják, hogy elég szép üdőt megért, az Isten nyugtassa. Én nem félek a haláltól, met evvel tartozunk. Fizetek, főúr, volt egy feketém, egy életem, mit elrontottam én. Van, aki többet élt, s van, aki ebbe az életkorba má rég halott.

Épp ma van a 83. születésnapja. Csíkszentkirály, 1928. december 5. Nagyon régen volt ez a nap. Annyira régen, hogy mintha nem is lett volna soha. Egészen más világ volt akkor. A születésnap megünneplése most itt a kórházban csak abból áll, hogy apám a felsejlő halál misztériumának árnyékában erre a másik nagy misztériumra, a születésére és az akkori időkre emlékezik.

– Anyám engemet a góc mellett szült vót. Akkor ott szültek az asszonyok, akkor ott vót a szülőszoba. A góc lába fából vót, s a fiatalasszony, mikor szült, megfogta a góc lábát. Mondta az anyja a leánynak: *Fogjad a góc lábát, / s kérjed a Szüzemárját!* Van ének es rólla: *Jaj, anyám, kettő lesz! / Ne félj, lányom, csak egy lesz, / ha fiú lesz, de jó lesz, / katonának való lesz. / Ha leán lesz, de jó lesz, / menyecskének való lesz!* Gócalja nálunk es vót az öreg házba anyai nagyanyáméknál, Tánczos Jánosnál, a Vén Kopacnál. Kékek vótak a góc csempéi, s a csempébe a tűz bent égett, fűttötte a házat, s főztek es rajta. A góc alá hosszan tették bé a fát. Ahogy egy darab elégett, úgy örökké tellegették elébb, s elébb. Aki a góc alá lefeküdt, annak a talpát a tűz sütte. Jó hely vót, úgyhogy ott még laktak es. Nagybátyám, az anyám testvére, Tánczos Károly bácsi, mikor nősült, odanősült vót a góc alá, met nem vót, amerre a feleségivel ketten ellegyenek. De most francia ágyba nősülnek. Azétt francia ágy, met a haja es borzos, s az es cifraság. Sokan ma nem tudják, hogy hova tegyék el a pénziket. De amikor én születtem,

akkor még ércfűtő se nagyon vót a faluba, azokat csak későbbben kezdték önteni Vlahicán. Újdonság vót. De az ércályhák nem mindenkinek tetszettek. Vercse Pista azt mondta vót: „Nekem nem kell! Én récét nem veszek!” Akkor még jó vót a gócalja es. Meg lehetett születni a góc mellett es, s valamilyen ember lett belöllünk es. De Tiron Tibi 1944-be őszszel, meneküléskor egy egerfa tövibe született vót. Úgyhogy neki se gócalja, se bábasszon nem jutott. Nálunk a faluba Vargáné – más nevit nem tudom – vót a bábasszon. Gyermektelen fejrénp vót. Varga Balázné sógorasszonya. De mikor én születtem, akkor még Dónát Kárulyné, leányul Lécsán Anna vót a bábasszon, ő fogott vót ki engemet es, s ő feresztett meg. Azt mondják, s ez reám nézve igaz es: *Búba feresztett a bába, / Vert vóna a valagába!*

A kórházi sürgés-forgásban ez a régi falusi beszéd érdektelen, a személyzet végzi a maga dolgát, nem törődik vele, nem is értik ezeket a régi furcsa dolgokat. De ahogyan beszél, körülötte ez az idegen környezet is fokról fokra otthonossá válik. A parasztember általában azonnal és mindenhol a maga képére alakítja át a világot, így nem jön zavarba sehol. Ez történik most is. Apámat végül többen is érdeklődve kezdik hallgatni, úgyhogy az egymásnak idegen betegekből végül mintha összeállna egy születésnapot ünneplő kis közösség. És közben olybá tűnik az egész, mintha ők, a jobbára falusiakból álló betegek volnának itt

otthon, és az időnként meg-megjelenő, sürgölődő kórházi személyzet volna a közjük betolakodó idegen.

Az ember életében a hosszú évtizedeken át tartó egészséges állapot és a halállal fenyegető nagy betegség között van egy vízváltó pillanat. Korábban is gondolunk életünk végére, a halálra, de amíg viszonylag egészségesek vagyunk, az elmúlás, a nemlét csak elméleti kérdés számunkra. Hosszú éveken, évtizedeken át szépen eléldégélünk ezzel a megoldhatatlan elméleti problémával, és az elmúlásunk kérdésében különböző „megoldásokat” találunk. Vannak, akik társaságokban főként viccelődnek a végről, ismét mások bölcs közmondásokat mondanak, és ezekkel azonosulva letudják a kérdés bölcséleti részét, ismét mások a halált az élethez tartozó legközönségesebb dolognak nyilvánítják, amelyen nem is érdemes különösebben elgondolkodni, és vannak olyanok is, akik annyira félnek a haláltól, hogy nem is akarnak tudni, beszélni róla, sőt még olyanok is akadnak, akik épp a haláltól való félelmükben lesznek öngyilkosok. Mindezek a széles skálán elhelyezhető viszonyulási módok voltaképpen kísérletek egy megoldhatatlan, de mindenesetre csak távolról felsejlő probléma kezelésére. De attól a pillanattól kezdve, amikor valahonnan megkapjuk a személyes ítéletünket, amit a szervezetünkben megtapasztalható vészjósló jelek is megerősítenek,

minden egészen más perspektívába kerül: mindaz, ami korábban csak elméleti kérdés és csak másokkal megtörténhető lehetőség volt, most a magunk számára is ijesztő személyes valósággá lesz. Ezt a most már fenyegetően létező tény, a halál és az azt megelőző meghalás valóságát ugyan továbbra sem tudjuk megérteni, de a helyzet teljesen megváltozik. A korábbi spekulatív „megoldások” már nem működnek, nem lehetnek hitelesek, a komoly helyzet fényében ezek mind komolytalanok, nevetségesek. Ettől kezdve, ha akarjuk, ha nem, együtt kell lennünk valami érthetetlen, sötét dologgal, ami már nem elméleti kérdés, ami életünk korábbi csendes folyását megsemmisítette, és amittől most már egyetlen pillanatra sem tudunk megszabadulni. És ekkor a most már tényként jelen lévő halál kérdése kiegészül a meghalás kérdésével is: hogyan, miféle szenvedések árán fog bekövetkezni a megsemmisülés, és mikor lesz mindennek vége? Ezzel a másik nagy kérdéssel korábban még elméleti szinten sem nagyon foglalkoztunk, ezt nem is tehattük volna meg komolyan, hiszen még azt sem tudtuk, hogy melyik szervünket tegyük felelőssé mindazért, ami majd ránk vár, szervezetünk melyik részéhez kapcsoljuk a meghalás szenvedéseit. De most, a vízváltáson túl a halál tényszerű bizonyossága mellett a meghalás kérdése is előtérbe került. Kétségtelenné vált, hogy a halál, azaz a végső megsemmisülés

mellett foglalkozni kell a halálhoz vezető meghalás dolgával is. Minden, ami korábban csak valami távoli elméleti kérdés volt, most ijesztő és személyre szabott valósággá lett.

Egyetlen szervünk miatt halunk meg

2011. december 6., kedd

Megvan a röntgeneredmény, és vele a diagnózis. Nagyon rossz: hasnyálmirigy-daganat, ami elzárta az epevezetékét. A műtétet nem tartják célszerűnek, mert a daganat nehezen operálható helyen van, és az életkor is előrehaladott. Vigyük Kolozsvárra, az onkológiára. Megriadok, és ahogy ilyenkor szokták, a kilátásokról kérdezem az orvost.

– Meddig viheti még?

– Meg kell próbálkozni a kezeléssel. Néhány hónapig talán. De semmi szín alatt nem lehet években gondolkodni. És fel kell készülni a legrosszabbra.

Tehát itt van a viszonylag közeli vég, amit nagy szenvedés fog megelőzni. A legrosszabb most ezt jelenti. A gyomrom, a nyelőcsővem táján mintha hirtelen elszorulna valami. Mert nem voltunk erre rákészülve. De hát senki nincs a nagy betegségekre felkészülve. A végzet mindig váratlanul és hirtelen csap le, mint a vércse. Nálunk, otthon a faluban erre a lelkiállapotra, amikor hirtelen nagyon rossz hírt hall valaki, a *meglepődik* szót

használják. Udvarias, tapintatos, megértő kifejezés ez. Aki meglepődik, az egy pillanatra megrendül belül, de kifelé a belső szomorúságot nem mutatja.

A nővérek a kórteremben készítik apámat az útra. De ő ezt az egészet nem érti. Ha már elhozták otthonról ide, a kórházba, akkor most miért küldik el? Neki voltaképpen csak a háta viszket, és ezt a kicsinységet sem akarják itt meggyógyítani? Most már egyáltalán nem úgy beszél, mint tegnap. Nem bölcselkedő, hanem hetyke, mintha nem volna tudatában a rá leselkedő veszélynek:

– Hát én akkor ide métt jöttem? Ha ezen nem tudnak itt segíteni, akkor én métt vagyok itt? A főorvos úr adjon egy nővért vagy egy ilyen kicsi doktornét, hogy a hátomat vakargassa!

De ez a hetykeség csak szerep. A paraszti kultúra által előírt kórházi viselkedés, amit ez az adott helyzet megkövetel. Amit valójában a betegségről gondol, azt tegnap komolyan elmondta. Jól, helyesen mérte fel a helyzetet már a röntgeneredményekre alapozott orvosi ítélet előtt. Ha a halál jó, fogadni kell. Önmagával komolyan elrendezte már ezt a dolgot, amennyire el lehet ezt egyáltalán rendezni, úgyhogy most jöhet a hívságos nagyvilág és a neki járó hetykeség.

Öltöztetése közben figyelem a nővérekkel való mókás évődését, ezt a félig tréfás, félig komoly követelődést, és közben azon gondolkodom, hogy voltaképpen nem értem a parasztember kórházhoz

való viszonyát. Ezt a legénykedést, az alázat hiányát, a betegség lekicsinylését, a felismert halálos fenyegetés tudomásul nem vételét. Székelyföldön sokszor tanúja voltam már annak, hogy a magafajta falusi emberek otthonosan viselkedtek a kórházban, hogy gyakran nagy lóról, gunyorosan beszéltek a személyzettel, akiktől pedig az életük függött. Honnan ez a nagy biztonság a halál árnyékában? Honnan a kórház, az ápolónővérek, sőt olykor az orvosok lekicsinylése, a velük szemben tanúsított, szóban is kimondott rátartási felsőbbrendűség? Honnan jönnek a kórházzal szembeni mindenféle követelődések („engedjenek már engem haza”, „gyenge, sovány itt a koszt”, „ne nyelessenek velem gumicsöveket”, „ne szúrkódják eszevissza a karomot”, „a doktorok rajtam ne kísérletezzenek” stb.), aminek semmi megalapozottsága nincs. És közben persze valahol ott van bennük a sokat tanult orvosok iránti tisztelet is, a beléjük vetett bizalom, a remény a végső reménytelenségben. De a szemükben az orvos és a kórház kicsit mégis humoros, gyermekes jelenség, amit úgy kell kezelni, mint egy túl nagy hatalomhoz juttatott tudálékoskodó gyermeket, akinek a nehéz helyzet valódi és komoly lényegéről fogalma sincs.

Ez a fölényeskedő büszkeség talán abból a bizonyosságból fakad, hogy az orvos végül így is, úgy is elveszíti a csatát. Ezért végső soron kicsit humoros figura a maga kórházával együtt, mert

optimizmusa, amiben mindannyian – maga a beteg is – szeretnének hinni, tulajdonképpen megalapozatlan. Mert meghalni csak neki, a betegnek kell majd egyedül. Ez a meztelen igazság pedig feljogosítja a beteget a hetykeségre. A kibicnek, az orvosnak semmi sem drága, tehát nem kell őt egészen komolyan venni. És ha az élet-halál helyzet kiéleződik, a parasztember türelmét veszítve félreteszi a gyermekjáték szabályait, és leinti az orvost, a nővért, az egész kórházi pereputyot, mint egy komoly helyzettel játszó gyermeket.

A nővérek valóban csalódást keltenek apámban, amikor a csomagjainkkal együtt a kórteremből kivonulunk. Mert ezt mondják neki:

– Mi itt nem tudunk magán segíteni. Azt a viszketést itt nem tudjuk meggyógyítani.

Ez az ő számára teljesen érthetetlen. Már a szeredai „szomorú háztól” is vonakodott, és most sehogy sem akarózik neki egy másik, messzi „szomorú házba”, Kolozsvárra menni.

De közben látom, valahol tetszik is neki, hogy hirtelen ekkora csinnadratta támadt körülötte, hogy most ő van a központban, hogy mindenki órá figyel. Már útra készen van, és amíg a kórházi elbocsátó papírokat várjuk, odatámolyog egy hozzá hasonló korú nagybeteg férfihoz, aki egy távolabbi ágyról eddig mereven és szemlátomást értetlenül nézte az ő öltöztetését és a körülötte zajló nagy sürgés-forgást. Ő észreveszi ezt a merev

nézést, és most néhány mondatban tudákosan elmagyarázza ennek az idegen betegnek is, hogy mi az a nagy dolog, ami most történik vele:

– Engemet most elvisznek innét Kolozsvárra. El kell hogy vigyenek, met azt mondják az orvosok, hogy itthon, Szeredába ők má nem tudnak rajtam segíteni. Hónap reggelre ott kell legyünk má Kolozsváron.

Ez a magyarázkodás természetes. Az ő falusi világában az élet dolgai nyilvánosak, a betegség is az. Az emberek joggal várják el, hogy értsék azt, ami történik körülöttük. A betegek megbeszélik egymással a bajaikat. De az ismeretlen ember előtti, kissé büszkélkedő gyermekded magyarázkodásból kiolvasok még valamit, amitől kicsit meghökkenek: apám feltétlenül bízik abban, hogy ott messze, Kolozsváron meg fogják őt gyógyítani. Különben miért vinnék oda? Ezt a nagy cécót komoly orvosok nem csinálhatják hiába. Bízik bennünk, mint ahogy egy gyermek bízik a nála többet tudó felnőttekben. Bízik és reménykedik.

És ettől hirtelen megérezem a rám nehezedő felelősség súlyát. A nagy betegségek kezdetben nem fájnak – ez mindegyikre igaz. Ezért ő nem tudja, hogy a helyzete súlyos. A viszketés és ez a riasztó sárgaság összefügg. A szervezetben elhatalmasodóban vannak a mérgek. Mennünk kell. Egy nagybeteg emberrel valahová messze, a bizonytalanba. És a remény kevés.